

Eszteró István

RONTÁST MEGTÖRŐ CSÓKOS MÁGIÁVAL

Lélek bujkál az őz, hiúz szemében,
talán minden lény elvarázsolt béka,
s rontást megtörő csókért cserében
menekül csak varangyától néha,

azért dobolhat pálmakakadu
is hangszerfáján, hol víz fölé tartja
teknős a négy elefánt alapú
földünk bozótos őserdővel rajta,

hogyan érte tollkoronás papagájlány
hasítna hindu, taoista karma
szerint lángcsőrrel rést az akadályán,
ahogy gránátalmát nyit szét a karma,

azért kel füstölgő avarégésen
át szemmel vert egész hangyasereg
a királynőjükért halálra készen,
ki tűzoltó könyűvel kesereg,

vagy költhet borongó vizeknek hódja
is mély emóción libegő várat,
hátha kikötne méla hold hajója,
ahol szívével díszített fel ágat,

s visszhangzik tücsök kétség óráin,
ki tudja, *mikor lesz nyűtt vonóból bot,*
a viharfelhők hegedűformáin
ha megpendülnek a szivárványhúrok,

verhet száz orkeszter dobot, cintányért,
karokra, lábszárakra forradt fakérget
csontok odúin vibráló hiányért,
mikor a teremre lejárt a bérlet,

s a csendhangverseny topázfénybe vont,
borostyánkőbe lépne a közönség,
hogy gyíkká vált Elvist, pillangó Lennont
a zene univerzumban köszöntsék,

még hímporát is, ki méltó babérra,
rontást megtörő csókos mágiával,
ha királyi lélek, elátkozott béka
a koronára kövült áriával.

A CSENDNEK NINCS KIT KÖVETNIE

Egy neve is elhagyta falun,
talán a spanyol holt vidéken,
ahonnan harangszó, ha szólt is,
elgördült megkövült igéken,

él szőlóban, mint pusztá bolygó
kőédenében, Ádám, Éva,
kinek meghalt, talán nem is volt
soha egyetlen ivadéka,

és most életük legvégén,
mikor a száraz könny is éget,
meggyászolják a kőhalmok közt
beljük halt emberiséget,

a papot, tanítót, az orvost,
a szomszédot, gyerekricsajt,
s öntözik a tököt, mint Jónás,
hátha ítéletre kihajt

csöpp árnyékkal az emlékezés
széthajigált köveire,
mikor az agy sivár utcáin
a csendnek nincs kit követnie,

ha át is rándulnak más világ
dús plázájába vásárolni,
kifordul szájukból az étel,
szemükbe szúr vásári holmi,

járhatnak náluk úrvendégek,
abszurdra vágók hányini készen,
vagy irigykedők mohó szívvel
részt venni lélekárverésen,

csészét, sáfrányt, kasztanyettát,
csak magányukat tartják vissza,
s még nyelvükön tekergő pár szót
a hűtlen kígyót hívni vissza.

ŐS GÉNJEINK AMOTT A VAKSI ÁGON

Ó, a szem kincstárán isten se posztol,
tündöklő tükrét tompítja közönnyel
baj, ártalom, tekercselt lélekostor
buzgó ragyogásból kifakult mattá,
tisztuljon imával, csókkal, sós könnyel,
nem változik vissza gyöngyharmattá,

melynek sugarán izzó hajnal rezdült,
párája átlengett szivárványt szöve
gomolygó felhőrétegen keresztül,
tisztása mára zilált kétely bokra,
vérekes havason jégcsapok töre
szeli íriszét foszló darabokra,

s hol szirmok közül haramia méhek
elhordták mind a mámorító nektárt
a csillogással, egyszerre sötét lett
a tekintet, mint napfogyatkozáskor,
ha csalóka fényt többé nem ereszt át
a ráboruló szénfekete sátor...

ki tehet róla, talán a teremtő,
a levegőt is összekarcoló
rossz szót, dulakodó szárnyat teremtő
ős génjeink amott a vaksi ágon,
a megrebbenő égen, arcon, ó,
eme földön, ama másvilágon...?

HOGY MEGOLVADJON JÉGCSAP CSONTVELŐJE

Adtál-e vért, ó, hány infúzióra
telik tekintetedből még foton,
hogyan megolvadjon jégcsap csontvelője
lélekmeleggel mérhető fokon?

Vigasztaltad-e, hogyha gychennában
gyógyírra várt derengő arcú, asztmás,
a szíveden villámló vérerekként
görcsölve összerándul-e mulasztás?

Rebbentettél-e álmat Sztüx vizéig,
átázott szárnyú didergő hitet,
melyet Kharón pár érméért cserében
odaát a pára parton kített?

Morogsz-e mindig rád omló egekre,
mert szíven döfköd dőlyfös úrszemét,
ha szemedben a szálkát is meglátja,
de gerenda nem bántja Úr szemét,

ki csak hallgat és végzi végzeted,
ám minden tettek bűne a tiéd,
kérdzgethetsz kicsit még összevissza,
míg kölcsönadja néha az ígét.

„IDEJE VAN AZ UTAZÁSNAK, IDEJE AZ ÍRÁSNAK”

BOGDAN SUCEAVĂ VÁLASZOL DEMÉNY PÉTER
KÉRDÉSEIRE

Bogdan Suceavă prózaíró. Romániában született 1969-ben, és 1996 óta Amerikában él. Venea din timpul diez (A félhanggal emelt időből érkezett) című regénye 2009-ben magyarul is megjelent Éltető József fordításában. Talán ő is ebből az időből jön, s ez a közörtliség is az oka, hogy legutóbbi kötetében az elveszett kéziratok sorsát kutatja, olykor távoli kultúrák területén csatangol, és azt a kérdést teszi fel, mely mindannyiunkat érdekli: elveszhet-e valami, ami megvan?

Demény Péter: A hiányok története. Az eltűnt kéziratokról *első fejezetében, és a folytatásban is elmeséled, hogyan találtad meg az eltűnt kéziratok történetét, és azt a jelenetet, mely magához az iblető kérdéshez vezetett. De hogyan sikerült egy egész könyvet írnod az „origóról”, a kiindulópontonról? Különben számodra ezek a történetek egyetlen kérdés köré rendeződnek, vagy mindegyik történet újabb kérdéseket vet föl?*

Bogdan Suceavă: A regényíró mesterségéhez hozzátartozik, hogy találjon egy érdekfeszítő tárgyat, és jól felépítse a történetet, nem? *A hiányok története* a regényíró feladata volt: változtasson gondolati prózává egy adathalmazt. És nemcsak ezt kellett tennie, hanem hihető spekulációkat kellett szőnie arról, hogy mi állhatott az eltűnt lapokon. A hiányok témája természetes módon vezet egy kultúrageneráló mechanizmushoz: a hiányok pontos azonosítása az irodalom írásának motivációjává válik, motiválja az olvasmányainkat, a gondolkodásmódunkat és az életgyakorlatunkat. Soha nem fáradunk bele, hogy magyarázatokat keressünk azokra az epizódokra, amelyek hiányoznak a világunkat kiegészítő képekről. Bosszantanak a krónikákból és a történelemkönyvekből hiányzó percek, órák, évek. Nem szeretnénk, ha hazudnának nekünk a hiányzó oldalakról. Látni akarjuk, hogy mi volt ott. Szükségünk van erre, kíváncsibbak vagyunk a kajtár macskánál, és mindent megadnánk a hiányzó oldalak újrafogalmazásáért, ahogy a régész szenvedélyesen szeretné az egész edényt rekonstruálni annak a néhány cserépnek a birtokában, mely előkerült az ásatáskor.

Matematikus vagy, mégis úgy tűnik, többre tartod az irodalmi kreativitást („technikai meglátások”, mondod Frenet és Serret kapcsán). Gondolod, hogy Bolyai nem olyan eredeti, mint Shakespeare?

Nagyon nagyra tartom az irodalmi kreativitást, és valósággal lázba hoz, ha tanúja lehetek! A legtöbbre a kreativitást tartom minden területen, a képzeletet, a tartalmas megszólalást, a friss gondolkodást, mely túllát a korlátokon! Biztos vagyok benne, hogy azoknak a diákoknak, akik irodalomtörténetet tanulnak, ilyen tapasztalatokban van részük: megértik, mi volt teljesen, felkavaróan eredeti egy bizonyos korszakban és kultúrában. Tulajdonképpen így választottam az utamat is: nagyon szerettem volna Bang-Yen Chen-nel dolgozni, mert hosszú évtizedeken keresztül ő volt az egyik legkreatívabb mértantudós, olyan ember, akinek a fantáziája szerzők százait ihlette meg. Elutaztam Bukarestből, hogy vele dolgozhassam, és ez az élmény volt a legjelentősebb egyetemi reveláció, ami megadatott nekem. Ami Bolyait illeti, bár az, amit életében közölt, meglehetősen kevés, azt hiszem, ő volt az egyik legkreatívabb ember a földön! A mai napig meglepőek a gondolatai, a meglátásai, annyira mélyek és forradalmiak – amikor a *Tentamenről* beszélek, újra megdöbbenek. Mindez jól látszik a *Palimpszeszt* című remekműben, melyet Tóth Imre állított össze, és amely nagyon szépen megvilágítja a nem-euklidészi geometria születését, és a gondolatok terében végbement forradalmat, mely a XIX. század kezdetén kezdődött. A kreativitás a történelem fényében látszik igazán: milyen hatása van egyetlen ember fantáziájának, képzelőerejének mindazokra, akik utána érkeznek.

Az egész világkultúrát keresztülvándoroltad a kínaiaktól a franciákig, Konfuciusztól Ecóig, Bukaresttől Prágáig. Az utazást szereted, vagy a kalandot?

Nem tudom, Jules Verne vagy Joseph Conrad írásai-e a „hibásak”, de nagyon szeretek utazni! Imádom utazni, főleg akkor, ha valami kulturálisan nagyon érdekeset remélek az utazástól, ha tanulok belőle. De amikor írnom kell, akkor szeretek otthon ülni, bezárkózni egy szobába, és napokig ott ülni. Ideje van az utazásnak, és ideje az írásnak.

Azt mondják, vers a sorközökért születik. Gondolod, hogy a hiányok is „szólnak hozzánk”?

Ezt Ungaretti verseiről mondták!¹ Gondoltam, hogy bevessem *A hiányok történetében* ezt az érvet, de bizonytalankodtam, mert esszém tétje más volt, bizonyos értelemben nagyobbak tűnt. *A hiányok történetében* azt tűz-

¹ Én Pilinszkynél olvastam, vagy Nemes Nagynál. Újabb adalék a kultúrák különbözőségében rejlő hasonlóságáról. – D. P.

tem ki magam elé, hogy az érdekes témák generátorának algoritmusát vázolom fel, egy olyan gondolatmenetet, melyet nemcsak én tudok használni, hanem bárki más is. A hiányok szólnak hozzánk, vonzanak bennünket, utat mutatnak, hívnak magukhoz. De nehéz megtalálni, azonosítani őket. Azt hiheted, hogy egy bizonyos gondolatnak nincs medre az irodalomban, de talán mégsem igazi hiány. Talán csak olyasmi, amit te még nem tudsz. Tanulnod kell, kutatnod! Hálistennek jó adattáraink vannak, remek könyvtáraink, és ez segít ellenőrizni azt, amit hiánynak vélünk (eltérően a Római Birodalom alexandriai korszakától, amikor nem férhettek hozzá információkhoz). Úgy éreztem, ez a feladatom: le kell írnom ezt a folyamatot. Olyan ez, mintha egy végtelen kontinens ajtaját nyitogatnám, azoknak a történeteknek a földrészét kutatom, amelyek igazán számítanak.

Ha nagy esszéistákat kellene sorolnod, kiknek a nevét mondanád, és miért?

A szintézis-esszétet szeretem, azokat, melyeknek sikerül egy korszak alapvető tendenciáját leírni. Az ideális modell Neil Postman esszéje lenne, az *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business*,² egy klasszikus amerikai szöveg a nyolcvanas évekből, melyet én 2011-ben fedeztem fel, és amelyen komolyan eltöprengtem. Így kell írni, mondtam magamban. Nem szeretem a *Háború és béke* végét, ahol Tolsztoj esszéistává változik, és egy túl terjedelmes területen mozog: el kell döntened, melyik gondolat esszébe való, és melyik regénybe. Az esszének nem szabad moralizálni, mert akkor unalmassá válik. Vajon nem tiszteletlenség Tolsztojt bírálni? Azt hiszem, nem. A klasszikusoktól még sok tanulnivalónk van. Azt hiszem, a mi korunk legnagyobb esszéistája Mario Vargas Llosa, akinek *Az örök orgia* és *A lehetetlen kísértése* című kötetei a vonatkozó irodalom Everestjeinek tűnnek számomra. A mi időnk titánja volt Umberto Eco is, akinek nagyszerű esszéírói életművét érdemes teljes egészében elolvasni (még dolgozom ezen).

Ami a történelmi esszét illeti, Alessandro Barbero tűnik számomra említésre méltónak, szintézise, mely angolul *Barbárok napja* címmel jelent meg, csodálatos kötet szerintem. Azokat a szerzőket szeretem, akik a történelmi tényekből kivonják az igazságot és a nedvet, s egy bizonyított, az elősorolt érvek révén meggyőző „partra” sodornak. Végül is az esszé művésze te nem más, mint egy narratív rend megteremtése egy adathalmazban. És

² Neil Postman (1931–2003) – amerikai író, médiateoretikus és esztéta. A mű címe magyarul: Szórakozzuk magunkat halálba. A nyilvános diskurzus a show-biznisz korában.

ha ezt állítjuk, nem feledhetjük el E. A. Thompsont a *The Visigoths in the Time of Ulfila* című munkájával.³ Rendkívüli módon érdekel a 271 és 1330 közötti évek európai történelme, így sokat olvastam erről. Van aztán egy olyan típusú esszé, mely megengedi a lírai szemléletet, természetesen ihletetten adagolva, mint a sajnós eltávozott Predrag Matvejevićében.⁴ Egyetlen-egyszer találkoztam Claudio Magrisszal, ezzel a remek íróval és esszéistával, akit nagyon szeretek, és a beszélgetésünk folyamán hamar megegyeztünk abban, hogy Predrag Matvejević kivételes szerző.

Kedvenc ilyen jellegű könyveim között a főhelyek egyikén marad az *Egy csodálatos elme*, Sylvia Nasar munkája, ez a remekül dokumentált életrajz. Arra gondolsz, hogy az esszéista semmilyen erőfeszítést nem spórolt meg annak érdekében, hogy rendkívül alaposan dokumentálódjon John Forbes Nash, Jr. életét illetően, és hogy nagyon jól értelmezte azokat az aspektusokat is, melyek a matematika történetéhez tartoznak (a szerzőnek különben másféle, nem matematikusi tanulmányai vannak). Egyáltalán nem utolsósorban különleges csodálattal adózom Masha Gessen, egy olyan szerző iránt, akit érdemes ceruzával a kézben olvasni a stílusa és a dokumentálási módszere miatt. A Grigorij Perelmanról, a legutóbbi évtized legbefolyásosabb mértantudósáról írt kötetével ragadta meg a figyelmemet.⁵ De, látod, ami az esszét illeti, ízlésemet örökre befolyásolta az, amit a nyolcvanas években, 14-15 évesen olvastam: Alvin Toffler *Jövősokk* és Jean-Jacques Servan-Schreiber *A világ kihívása* című kötetei.⁶ Ma is olyan olvasmányokat keresek, melyek a gondolatnak azt az izgalmát közvetítik, azt a hitet, hogy a megértés lehetséges, hogy a szöveg segít megértened, hová jutott a mi időnk, és az életünknek hol a helye a tablóján.

³ E. A. Thompson (1914–1994) – klasszicista, középkortudós, a nottingami egyetem professzora. Magyarul *A hunok* című kötete jelent meg (Szukits, Szeged, 2003). Suceavă emlegette kötetének magyar címe: *A vizigótok Wulfila idejében*.

⁴ Predrag Matvejević (1934–2017) – horvát író és aktivista.

⁵ Grigorij Jakovlevics Perelman – 1966-ban született Leningrádban, kiváló orosz matematikus.

⁶ Alvin Toffler (1928–2016) – amerikai jövőkutató; Jean-Jacques Servan-Schreiber (1924–2006) – francia újságíró, lapalapító, közíró, politikus.